

הורינו

פרשת יחי תשפ"ד

5

הורים נחן הכ

כיבוד אב ואם בפרשת השבוע

עפ"י 'המאורות הגדולים', הגאון רבי שמשון קורלנדסקי שליט"א

בתורת חסד ולא בתורת מצוות כיבוד אב.

ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתי בקבורתם, ויאמר אני אעשה כדבריך (מ"ז, ל')

ובדעת זקנים ביאר את משמעות הפסוק שיוסף אמר לאביו, שלא יחשוש לבקש בקשה כזו שמא יש בה טרחה מרובה, כי אף אני יוסף אבקש מאחיי שלאחר שאמות יעלוני ממצרים ויקברוני בארץ ישראל. וזהו "ויאמר אני אעשה כדבריך", דהיינו אף אני אבקש כפי בקשתך. ואמר ע"ז המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצוק"ל, מכאן לומדים אנו את הרגישות הגדולה של יוסף כלפי אביו, שכדי שלא יחוש שלא בנח לבקש כזו בקשה, אומר מיד יוסף כדי לתת לאביו הרגשה נוחה, שאף הוא עתיד לבקש כזו בקשה.

הורינו דברות קדשך

ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים (מ"ז, כ"ט)

המהרי"ל דיסקין מבאר מדוע יעקב לא גזר עליו שלא יקבור אותו במצרים מדין כיבוד אב, אלא רק בתורת בקשה "אם נא מצאתי חן בעיניך", משום שרצה שיוסף ישבע לו ומבואר בגמ' בשבועות' שנשבע לקיים את המצווה ולא קיים פטור. והנה אם יעקב היה מחייב את יוסף שבועה מדין כיבוד אב ואם, יוסף לא היה חייב לקיים את השבועה כיון שהוא נשבע לקיים את מצוות כיבוד אב ופטור, לכן ביקש ממנו יעקב בדרך בקשה כדי שירצה לעשות כן מרצונו הטוב ועל כך יכול להשביע אותו. וזהו שאמר לו "ועשית עמדי חסד ואמת" ופירש רש"י, חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, דהיינו שזה רק

1. כ"ז.

כיבוד אב ואם בהלכה ומנהג

הורינו דרך חיים

כשם שחובה על כל אחד ואחד מישראל ללמוד את ההלכות המצויות, כהלכות ברכות, שבת, שמירת הלשון ועוד, כך חובה על כל אדם ללמוד ולשנן את הלכות כיבוד אב ואם ומוראם, שמצווה זו היא תמידית בכל זמן, וחמורה היא עד מאוד, ואם לא ילמד את הלכותיה, מאין ידע היאך לקיימן, ויכשל בדברים רבים, מבלי לדעת שהוא נכשל.

כיבוד אב במקום שאר מצוות

ומה אם כבר התחיל לעשות מצווה אחרת? כתב ע"ז ברמ"א "ואם התחיל במצווה תחילה יגמור, דהעוסק במצווה פטור מן המצווה. מיהו אם אין זמן המצווה עוברת (כלומר שיכול לכבד הוריו ואחר כך לעשות את אותה מצווה ולא יעבור זמנה. ה.) יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשה את המצווה". כלומר שאין כאן את הכלל הרגיל של העוסק במצווה פטור מן המצווה, אלא אם לא יפסיד המצווה האחרת, יניח אותה עכשיו ויעסוק בכבוד הוריו. וכך כתב להלכה בחיי אדם³ "ואם אין שם אחרים לעשות והשעה עוברת יעסוק במצווה ויניח כבודם, ואם אין זמן המצווה עוברת יעסוק בכבודם ואח"כ יעשה המצווה".

הגמרא¹ דנה לגבי אדם שהזדמנה בפניו מצוות כיבוד אב ואם, ובאותו זמן יכול לעשות מצווה אחרת. 'אלעזר בן מתיא אומר אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות, מניח אני כבוד אבא ועושה את המצווה שאני ואבא חייבים במצווה. איסי בן יהודה אומר אם אפשר למצווה להיעשות ע"י אחרים תיעשה ע"י אחרים וילך הוא בכבוד אביו. אמר רב מתנה הלכה כאיסי בן יהודה'.

וברש"י פירש ויש מצוה אחרת לעשות; כגון לקבור את המת או לוויה. כלומר, הנידון של הגמ' שנחלקו האמוראים באופן שיש לו מצווה אחרת לעשות באותו זמן, היא כגון מצוות קבורת או לווית המת. וע"ז אומרת הגמ' הלכה כאיסי בן יהודה שאם אפשר לעשותה ע"י אחרים, תיעשה ע"י אחרים וילך הוא בכבוד אביו.

וכן נפסק בשו"ע² "אמר לו אביו השקיני מים ויש לפניו מצוה עוברת כגון קבורת המת או לוויה אם אפשר למצווה שתעשה ע"י אחרים יעסוק בכבוד אביו, ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצווה ויניח כבוד אביו.

א"א לעשותה ע"י אחרים	אפשר לעשותה ע"י אחרים		
יעסוק במצווה	יעסוק בכבוד אביו	זמנה יעבור	לא התחיל עדיין במצווה
יעסוק בכבוד אביו	יעסוק בכבוד אביו	זמנה לא יעבור	
יעסוק במצווה	יעסוק במצווה	זמנה יעבור	התחיל במצווה
יעסוק בכבוד אביו	יעסוק בכבוד אביו	זמנה לא יעבור	

1. קידושין ל"ב. 2. יו"ד סי' ר"מ סעי' י"ב. 3. יו"ד סי' י"ד.

רב הנסתר

מאמר חז"ל או מעשה רב בנושאי מצוות כיבוד הורים נטמנו בתמונה, גלו ושלחו לנו, ואולי תזכו בפרסים!

פתרונות ניתן לשלוח למייל: horeinuorg@gmail.com

פתרון חידת 'רב הנסתר'
לפרשת ויגש:

ראו מדור "הורינו דרך חיים" כאן בגיליון

הזוכה בין הפותרים נכונה: אברהם גולינסקי

מעשה אבות

סיפור מהחיים

מסופר על הרב אליהו דב קלור ז"ל, שבימי בחרותו למד בישיבתו של הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל בוויילנה. באחד הימים התפרסמה הידיעה שהנה מרן החפץ חיים זי"ע עומד לבקר בוויילנה ותהום כל העיר, כשהכל סחו בהתרגשות על הזכייה אשר נפלה בחלקם לחזור בפניו הטהורות ואף להתברך מפי קדשו, וכמובן שכל בני הישיבה הכינו עצמם לקראת קבלת פני הצדיק בתוך שאר עמך בית ישראל. אביו של הרב קלור שמע אף הוא אודות ביקורו של החפץ חיים, וחשש לגורלו של בנו שיצא בין ההמונים ואולי ח"ו יינזק מרוב הצפיפות וההמון הנרגש, על כן מיהר לשלוח לו מברק בו הודיעו שאוסר עליו לצאת לקבל פני החפץ חיים. ואכן בהגיע היום המיועד נהרו כל שמונים הבחורים שבישיבה לרחוב העיר לקבל פני החפץ חיים, ורק הוא נשאר בגפו בהיכל הישיבה, כשהוא מקיים מצות כיבוד אב ללא הרהור. כעבור זמן מה חזרו כל הבחורים בהתרגשות עצומה ובששון ושמחה, כשהם מספרים לו שזכו לקבל ברכת הכהן הגדול מאחיו מרנא החפץ חיים לזכות לאריכות ימים. באותה שעה התכרכמו פניו והרגיש הפסד בליבו - וכי מילתא זוטרתא היא לקבל ברכה כגון זו מאת הכהן הגדול החפץ חיים בעצמו, ומדוע נגרע חלקו. באותה שעה העלה על גבי הכתב את שמות כל שמונים בני הישיבה.

עברו שנים רבות וארוכות, וכבר בא ר' אליהו דב לגיל 95 שנים, באחד הימים נענה ואמר לנכדו - היום נלקח לבית עולמו השריד האחרון מכל חברי לישיבה במניין שמונים הבחורים שזכו לאריכות ימים לאחר שהקבילו פני החפץ חיים וקבלו את אותה ברכה, ואני אבדלחט"א נשארתי עדיין בחיים עלי אדמות בזכות המצווה הנוראה של כיבוד אב, עליה הבטיח הקב"ה "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך!" ר' אליהו דב האריך עוד ימים כשלוש שנים כשהוא בבריאות גופא, מהלך על רגליו בלא עזרת מקל ואף לא כהתה עינו ולא נצרך למשקפיים.

נכון שהחפץ חיים הבטיח אריכות ימים ושנים, ונכון שכל מילה שלו הייתה קודש קדשים. אבל אם האבא אומר לך שלא ללכת אז לא הולכים, "כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך"!

(ויאמר ברוך - הרב ברוך רוזנבלום)

”

הוצרכה התורה
להשמיענו
שאפילו אב ואם
קשוחים וקפדנים
וקשים במידותיהם
וזר מעשיהם,
אף על פי כן צריך
לכבדם ולירא מהם
יראת כבוד

כאשר אב ואם קשים במידותיהם

אחת הטענות הנשמעות בימינו לא פעם, היא כי "יש לי טענות גדולות על הוריי", אם זה בדברים שחסכו ממנו ואם זה מצד התנהגות כזו או אחרת שלהם, או מצד שמורים לו לעשות דבר מסוים או לנהוג בדרך אחרת ממה שרצה, והרי לכאורה יש דוגמאות למכביר. ואם כן, באים בטענה, ש"לא כל הורים התורה חייבה לכבד", וכדו' וזו טעות גדולה וחמורה.

כתב הגאון רבי חיים פלאגי¹: "הנה שמעתי כמה אנשים ריקים ופוחזים, שאינם מקיימים מצות כיבוד אב ואם, בטענה כוזבת, שזאת המצווה נאמרה רק כלפי אב ואם שהם נוחים ומראים חיבה לבניהם, ולא לגבי אב ואם שהם קפדנים, ומכניסים עצמם בכל דבר, ועושים מריבה עם בניהם, ומכבידים עליהם. וכל דבריהם הבל וריק, שאילו כן, לא הייתה התורה צריכה להזהיר על כיבוד אב ואם, כי מאחר שהם הביאוהו לעולם וגידלוהו, האכילוהו, השקוהו והלבישוהו, עד כי גדל ונעשה חי הנושא את עצמו, כבר היה חייב לכבדם, כי אפילו אם היו אנשים זרים, היה חייב להחזיק להם טובה ולכבדם כל ימי חייו, משום הכרת הטוב אשר גמלו לו בימי נעוריו. וכבר אמרו חז"ל "כל הכופר בטובתו של חברו, כאילו כופר בטובתו של מקום". ועל כרחק שהוצרכה התורה להשמיענו שאפילו אב ואם קשוחים וקפדנים, וקשים במידותיהם וזר מעשיהם, אף על פי כן צריך לכבדם ולירא מהם יראת כבוד, וכל שכן שלא להתריס נגדם ולצערם". עכ"ד.

ובאמת מוכיח מניה וביה הגאון רבי חיים פלאגי, שהרי בשביל לכבד הורים שרק הרעיפו עליך טובה מיום שנולדת עד היום, לא צריך חיוב גדול "מהחמורות שבתורה" לכבדם בכל דרך. ועל כרחק, אם יש מצווה מיוחדת של כיבוד אב ואם, היא גם ההורים לא נהגו רק בטובה, ובכל אופן שהוא מצווה לכבדם, ובוודאי שלא לצאת כנגדם ולפגוע בהם.

ובאמת איך יעשה זאת? איך יצליח לכבד הורים שיש בליבו כעס עליהם וחושב שנהגו שלא כשורה, ע"ד כותב בספר 'חרדים' לגאון רבי אלעזר אזכרי: יכבד את הוריו מתוך הוקרה והערכה רבה, כמו שמכבד לאדם חשוב ונכבד ומפורסם מאוד. ואפילו אם לא ניכרות בהם מעלות טובות כל כך, עם כל זה יסתכל על שאר מעלותיהם הטובות, שאין לך אדם שאין בו מעלה טובה, וילמד עליהם זכות, ובזה יקל לו לכבדם בכבוד והדר, כציווי הבורא יתברך.

¹ 'תוכחת חיים' פר' תולדות

כיבוד הורים הוא התנאי הקיומי לכל האמונה היהודית

התגלה אלינו ה' וגילה לנו את רצונו. השמים והארץ דברו אל האנושות לשווא, ולא עוד אלא שהכרזותיהם עוותו ונתפסו בדרך של ריבוי אלילים. רק התגלויות ה' בתולדות העם היהודי השיבו אל לב האדם את רעיון האמונה בא-ל אחד, ואפשרו לו להבין את פעולות הטבע וההיסטוריה על יסוד אמונה בא-ל אחד.

יציאת מצרים ומתן תורה הן - שתי עובדות היסוד - בתולדות העם היהודי, אשר יוצרות את בסיס נאמנותנו לה' כאדון גורלנו ומורה הדרך של חיינו. שתי עובדות אלה הן אמיתות היסטוריות, אולם הדבר היחיד שמבטיח את אמתותן הוא המסורת, והמסורת תלויה אך ורק במסירתה הנאמנה מהורים לילדיהם, ובקבלתה מרצון על ידי הבנים מידי הוריהם.

אשר על כן, קיומו לאורך זמן של המוסד האלוקי הגדול - היהדות, נשען כליל על שמיעת הבנים בקול הוריהם מהבחינה התיאורטית והמעשית. ממילא, כיבוד אב ואם הוא התנאי הבסיסי לנצחיות האומה הישראלית.

על ידי האב והאם, נותן ה' לבן יותר מאשר קיום גופני גרידא. ההורים הם גם החולייה המקשרת את הילד אל העבר היהודי, והמאפשרת לו להיות בן ישראל או בת ישראל. מהוריו, מקבל הילד את המסורת של הייעוד היהודי, אשר צורתה נקבעת על ידי ידע, הליכות ודרך חינוך. ההורים מוסרים לילד את ההיסטוריה היהודית ותורת ישראל, כך שבסופו של דבר בבוא הזמן גם הוא ימסרם לילדיו. כדרך שהוא נושא עיניו אל הוריו, כך גם ילדיו יישאו עיניהם אליו ביום מן הימים. בלי הקשר הזה בין הורים לילדיהם, ניתקת שרשרת הדורות, ואובדות תקוות העבר היהודי לגבי העתיד, ונפסק קיומה של האומה הישראלית.

(רש"ר הירש שמות כ')

בדברי חז"ל אנו מוצאים שני היבטים של השוואה בין כבודו של הקב"ה לכבוד אביו ואמו. ההיבט הראשון הוא ההלכתי, בגדרי חיוב מצוות כיבוד הוריו, עד כמה. וכמו שכותב בחיי אדם' "שהוקש כבודם ומוראם לכבוד ומורא של המקום ב"ה דשם כתיב כבוד את ה' מהונך ה"נ כתיב כבוד את אביך כתיב את ה' אלהיך תירא וה"נ כתי' איש אמו ואביו תיראו"

ובהיבט השני הוא המוסרי אנו מוצאים כי כל הכופר בטובתו של חברו סופו שכופר בטובתו של הקב"ה. וכן כתב במשנת רבי אליעזר "מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי טובה. מפני שהוא כעניין כפירה בהקב"ה. אף הכופר בהקב"ה כופר טוב הוא. האדם הזה הוא כופר טובתו של חברו, למחר הוא כופר טובתו של קונו"²

ובאמת אדם שאינו מכבד הוריו, איך יגיע לאמונה בה'. שהרי אדם כזה חושב רק על עצמו ואינו מרים כלל את מחשבתו אל אלה שעזרו לו, וגמלו עמו חסד. הרבה יותר מעניינת אותו השאלה איפה לקנות בגד חדש שהוא צריך, מאשר מה שלום אמא שלו. הוא חושב שהכל מגיע לו, ולכן אינו מעלה בדעתו שהוא צריך להכיר טובה למישהו. אדם כזה כמובן שלא יחשוב על הבורא. ומי שמכבד הוריו, מכין את נפשו למחשבה של אמונה והכרת תודה. הוא מתרגל לחשוב על שורשי הדברים, ומתוך ההתבוננות בהוריו והכרת הטוב כלפיהם, ימשיך הלאה לאמונה בבורא העולם, "ש'אז מ'רום ע'יניכם ו'ראו מ'י ב'רא א'לה"³.

ורבינו הרש"ר הירש זצוק"ל כותב למעלה מכך, שכל יסוד האמונה היהודית תלוי בכיבוד הוריו. וז"ל: "ה' העמיד את אמונות ודעות ישראל, ואת הודאתנו בו כאדון גורלנו ומנהיג מעשינו, לא על תוצאות מחקרנו בטבע, אלא על האירועים ההיסטוריים שעברו על עמנו, בהם

ההורים הם גם החולייה המקשרת את הילד אל העבר היהודי, והמאפשרת לו להיות בן ישראל או בת ישראל. מהוריו, מקבל הילד את המסורת של הייעוד היהודי

1. סי' ס"ז 2. פרשה ז' 3. ישעיהו מ', כ"ו